

अनुसूचित जमाती व इतर पारंपारिक वन निवासी (वनहक्कांची मान्यता) अधिनियम २००६ नियम २००८ व सुधारित नियम २०१२ अंतर्गत दाखल केलेल्या धोकाग्रस्त (अतिसंवेदनशील) वन्यजीव अधिवासक्षेत्रातील वनहक्क दाव्यांचा निपटारा करण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन
आदिवासी विकास विभाग,
शासन निर्णय क्रमांक : वहका-२०१९/ प्र.क्र.१८६/का.१४
मादाम कामा रोड, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालय विस्तार भवन, मुंबई-४०० ०३२
दिनांक : १० जानेवारी, २०२०

- वाचा :-** १) अनुसूचित जमाती व इतर पारंपारिक वन निवासी (वनहक्कांची मान्यता) अधिनियम २००६ नियम २००८ व सुधारित नियम २०१२
- २) प्रधान मुख्य वन संरक्षक (वन्यजीव) नागपूर याचे आदेश क्र.डिस्क-२३ (२)सर्व्हे/डब्ल्यूएल/१३५/२६४८/२०१८-१९, दि.२३/१०/२०१८
- ३) प्रधान मुख्य वन संरक्षक (वन्यजीव) नागपूर याचे आदेश क्र.डिस्क-२३ (२)सर्व्हे/डब्ल्यूएल/१३५/३६००/२०१८-१९, दि.११/०१/२०१९
- ४) प्रधान मुख्य वन संरक्षक (वन्यजीव) नागपूर याचे आदेश क्र.डिस्क-२३ (२)सर्व्हे/डब्ल्यूएल/१३५/३७८६/२०१८-१९, दि.२४/०१/२०१९
- ५) आदिवासी विकास विभाग, शासन परिपत्रक क्र.सीडब्ल्यूएच-२०१९/अनौ.सं.क्र.२४/प्र.क्र.५३(भाग-१)/का.१४, दि.२६/११/२०१९
- ६) मा.उच्च न्यायालय, खंडपीठ मुंबई यांचे दि.१८ डिसेंबर, २०१९ रोजीचे आदेश

प्रस्तावना :-

अनुसूचित जमाती व इतर पारंपारिक वन निवासी (वनहक्कांची मान्यता) अधिनियम २००६ नियम २००८ व सुधारित नियम २०१२ नुसार धोकाग्रस्त (अतिसंवेदनशील) वन्यजीव अधिवास निश्चित व अधिसूचित करणे, मूळ अधिवासातील धोकाग्रस्त वन्यजीवांची यादी घोषित करणे व अशा वन्यजीवांच्या सुरक्षेसाठी उपाययोजना करणे यासंदर्भात मा.उच्च न्यायालय, मुंबई येथे जनहित याचिका क्र.१३१/२०१४ (वनशक्ती पब्लीक ट्रस्ट व इतर विरुद्ध महाराष्ट्र शासन व इतर) दाखल करण्यात आली आहे.

२. सदर जनहित याचिके प्रकरणी मा.उच्च न्यायालय, मुंबई येथे दि.१८.१२.२०१९ रोजी सुनावणी झाली. सदरील सुनावणीवेळी संदर्भ क्र. ६ अन्वये मा.उच्च न्यायालयाने पुढीलप्रमाणे आदेश दिलेले आहेत:-

“ 12. We shared the anxiety of both, the petitioners and the applicant. In the event any applications, which have to be made so as to protect the rights under section 3 of the Act of the dwellers, if not made uptill now, we grant three months time to make the same. If these applications are received and they are found to be in order, the claims raised shall be dealt with and

decided strictly in accordance with law. Similarly, all claims already received and pending at the initial stage shall also be decided within this period. We also expect the appellate authority, which may have been approached by those claims have been rejected partially or fully, to deal with the appeals expeditiously and take a decision thereon within the above mentioned duration.”

३. उपरोक्त प्रमाणे मा.उच्च न्यायालयाने दिलेले आदेश विचारात घेता, धोकाग्रस्त (अतिसंवेदनशील) वन्यजीव अधिवास क्षेत्रातील दाखल न झालेले दावे प्राप्त करून घेणे व त्यावर निर्णय घेणे, ग्रामसभांकडे/उपविभागीयस्तरीय समिती/ जिल्हास्तरीय वनहक्क समितीकडे प्रलंबित असलेले दावे निकाली काढणे आणि उपविभागीय समितीने नाकारलेल्या सर्व दावे व अपील प्रकरणांची जिल्हास्तरीय समितीने दखल घेऊन पुन्हा तपासणी करून वनहक्काबाबत नियम ८ प्रमाणे ३ महिन्यात अंतिम निर्णय घेणे आवश्यक आहे. वास्तविक, धोकाग्रस्त (अतिसंवेदनशील) वन्यजीव अधिवास संदर्भात प्रधान मुख्य वन संरक्षक (वन्यजीव) नागपूर यांचे दि.२३.१०.२०१८, दि. ११.०१.२०१९ व दि.२४.०१.२०१९ च्या आदेशान्वये महाराष्ट्रातील एकूण ५५ संरक्षित धोकाग्रस्त (अतिसंवेदनशील) वन्यजीव अधिवास क्षेत्र घोषित करण्यात आलेले आहेत. प्रस्तुत ५५ संरक्षित धोकाग्रस्त (अतिसंवेदनशील) वन्यजीव अधिवास क्षेत्रातील दाव्यांसंदर्भात सर्वप्राथम्याने निर्णय घेण्यासाठी तातडीने कार्यवाही करण्याची आवश्यकता आहे. सबब, संबंधित क्षेत्रातील जिल्हाधिकारी तथा अध्यक्ष, जिल्हास्तरीय वनहक्क समिती यांनी उक्त ५५ धोकाग्रस्त (अतिसंवेदनशील) वन्यजीव अधिवास अंतर्गतच्या गावांमधील सर्व वैयक्तिक व सामुहिक वनहक्क दाव्यांवर कालबद्ध पद्धतीने अंतिम निर्णय घेण्याच्या अनुषंगाने योग्य ती कार्यवाही करण्यासंदर्भातील सूचना देण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय :-

प्रस्तावनेत नमूद केल्यानुसार, मा.उच्च न्यायालय, खंडपीठ मुंबई येथे दाखल करण्यात आलेल्या जनहित याचिका क्र.१३१/२०१४ (वनशक्ती पब्लीक ट्रस्ट व इतर विरुद्ध महाराष्ट्र शासन व इतर) प्रकरणी मा.उच्च न्यायालय, खंडपीठ मुंबई यांनी दि.१८ डिसेंबर, २०१९ रोजी दिलेले आदेश विचारात घेता, प्रधान मुख्य वन संरक्षक (वन्यजीव) नागपूर यांनी संदर्भ क्र. २, ३ व ४ येथील आदेशान्वये घोषित केलेल्या महाराष्ट्र राज्यातील ५५ धोकाग्रस्त (अतिसंवेदनशील) वन्यजीव अधिवास अंतर्गत असलेल्या गावांची यादी वन विभागातील संबंधित अधिकाऱ्यांनी उप विभागीय अधिकारी व जिल्हाधिकारी यांच्याकडे सुपूर्द करून अशा गावांमधील सर्व वैयक्तिक व सामुहिक वनहक्क दाव्यांवर अंतिम निर्णय होण्यासाठी प्रयत्न करावेत. त्यानुसार खालीलप्रमाणे कालबद्ध पद्धतीने कामकाज करावे.

अ.क्र.	करावयाच्या कामाचा तपशील	कालावधी	कार्यन्वयीन यंत्रणा
१.	वन विभागातील अधिकाऱ्यांनी संरक्षित धोकाग्रस्त (अतिसंवेदनशील) वन्यजीव अधिवास क्षेत्रातील i. गावाचे नांव व त्याचे क्षेत्रफळ, ii. गावांतील लोकसंख्या व कुटुंबसंख्या, यांची संपूर्ण माहिती संबंधित ग्रामस्तरीय समिती, उपविभागीय अधिकारी व जिल्हाधिकारी यांना उपलब्ध करणे.	१५ दिवस	वन विभाग
	(iii) वन विभागाकडे उपलब्ध असलेले संबंधित गावांचे शासकीय अभिलेख (POR), अतिक्रमणधारकांची यादी इ. माहिती ग्रामस्तरीय समिती, उप विभागीय अधिकारी व प्रकल्प अधिकारी, एकात्मिक आदिवासी विकास प्रकल्प यांना उपलब्ध करून देणे.	१ महिना	वन विभाग
२.	वनहक्क कायदा, २००६ अंतर्गत वरीलपैकी ज्या गावांनी ग्रामस्तरीय वनहक्क समिती स्थापन केली नसेल, अशा गावांमध्ये ग्रामस्तरीय समिती गठन करणे व त्यांच्यासाठी प्रशिक्षण आयोजित करणे.	१ महिना	प्रकल्प अधिकारी, एकात्मिक आदिवासी विकास प्रकल्प, गट विकास अधिकारी, आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था पुणे, समन्वयक संबंधित जिल्हाधिकारी
३.	धोकाग्रस्त (अतिसंवेदनशील) वन्यजीव अधिवास अंतर्गत असलेल्या गावांतील ग्रामपंचायत व ग्रामसभांचे आयोजन करून वनहक्क दावे दाखल करणेबद्दल जाणीव करून देणे.	१५ दिवस	प्रकल्प अधिकारी, एकात्मिक आदिवासी विकास प्रकल्प, उपमुख्य कार्यकारी अधिकारी (ग्रामपंचायत)
४.	ग्रामस्तरीय वनहक्क समिती / उपविभागीयस्तरीय समिती/ जिल्हास्तरीय वनहक्क समितीकडे सध्या प्रलंबित असलेले दावे व अपीले यांचा संबंधित समिती स्तरावर निर्णय घेणे.	२ महिने	संबंधित ग्रामस्तरीय वनहक्क समिती / उपविभागीयस्तरीय समिती / जिल्हास्तरीय वनहक्क समिती
५.	उपविभागस्तरीय समितीने नाकारलेले दावे व अपील प्रकरणांची जिल्हास्तरीय समितीने स्वाधिकारे दखल घेऊन पुनर्विलोकन करून अंतिम निर्णय घेणे.	३ महिने	उपविभागीयस्तरीय समिती / जिल्हास्तरीय वनहक्क समिती

२. उपरोक्त विवरणपत्रातील अ.क्र. १ येथे नमूद केल्यानुसार, संरक्षित धोकाग्रस्त (अतिसंवेदनशील) वन्यजीव अधिवास क्षेत्रातील (i) गावाचे नांव व त्याचे क्षेत्रफळ, (ii) गावांतील लोकसंख्या व कुटुंबसंख्या, (iii) वन विभागाकडे उपलब्ध असलेले संबंधित गावांचे शासकीय अभिलेख (POR) (नियम १३ मध्ये विनिर्दिष्ट केलेल्या पुराव्यांव्यतिरिक्त), अतिक्रमणधारकांची यादी इ. माहितीची निकड विचारात घेता, सदर माहिती वन विभागातील क्षेत्रीय अधिकाऱ्यांनी संबंधित ग्रामस्तरीय समिती, उप विभागीय अधिकारी व प्रकल्प अधिकारी, एकात्मिक आदिवासी विकास प्रकल्प व जिल्हाधिकारी कार्यालय यांना १५ दिवसांच्या आत उपलब्ध करून द्यावी.

३. धोकाग्रस्त (अतिसंवेदनशील) वन्यजीव अधिवास क्षेत्रातील संबंधित जिल्हाधिकाऱ्यांनी कालबद्ध कार्यक्रमाप्रमाणे मोहिम स्वरूपात वनहक्काचे निर्णय देण्यासाठी आवश्यक ते नियोजन करावे. संदर्भ क्र.५ अन्वये निश्चित केल्यानुसार संबंधित प्रकल्प अधिकारी, एकात्मिक आदिवासी विकास प्रकल्प यांनी आवश्यकतेनुसार पाठपुरावा करून उक्त कार्यवाहीबाबतचा अहवाल आयुक्त, आदिवासी विकास, आयुक्तालय, नाशिक व शासनास तसेच fra.act05@gmail.com वर दर १५ दिवसांनी सादर करावा.

४. सदर कार्यवाही करिता आयुक्त, आदिवासी विकास, महाराष्ट्र राज्य नाशिक यांना “नोडल अधिकारी” म्हणून नियुक्ती करण्यात येत आहे.

५. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आले असून त्याचा संकेतांक २०२००११०१५२३४९३७२४ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नांवाने,

(ल.गो.ढोके)

उप सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति

१. मा.राज्यपाल, महाराष्ट्र राज्य यांचे सचिव
२. मा.मुख्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य यांचे अपर मुख्य सचिव
३. मा.मंत्री (सर्व) यांचे खाजगी सचिव
४. मा.राज्यमंत्री (सर्व) यांचे खाजगी सचिव
५. मा.मंत्री, आदिवासी विकास, महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई यांचे खाजगी सचिव
६. मा. राज्यमंत्री, आदिवासी विकास महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई यांचे खाजगी सचिव
७. मा.विरोधी पक्षनेता, विधानमंडळ, विधानभवन, विधानमंडळ सचिवालय, मुंबई
८. मा.संसद सदस्य (सर्व)
९. मा.विधीमंडळ सदस्य (सर्व)
१०. मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई.
११. अप्पर मुख्य सचिव, (महसूल), महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई
१२. प्रधान सचिव, (वने), महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई
१३. प्रधान सचिव, ग्राम विकास व जलसंधारण विभाग, मंत्रालय, मुंबई
१४. आयुक्त, आदिवासी विकास, महाराष्ट्र राज्य, नाशिक
१५. आयुक्त, आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था, पुणे.

१६. प्रधान मुख्य वन संरक्षक (वनबल प्रमुख), महाराष्ट्र राज्य, नागपूर
१७. सर्व विभागीय आयुक्त
१८. सर्व जिल्हाधिकारी.
१९. सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हापरिषद.
२०. सर्व उपविभागीय अधिकारी
२१. अपर आयुक्त, आदिवासी विकास, ठाणे, नाशिक, नागपूर, अमरावती,
२२. सर्व प्रकल्प अधिकारी, एकात्मिक आदिवासी विकास प्रकल्प.
२३. सर्व उप सचिव/अवर सचिव/कार्या. अधिकारी, आदिवासी विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई- ३२
२४. निवड नस्ती.(का.१४)आदिवासी विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.